

Cech sladovníků Domažlice
[1500]–[1600]

Inventář

EL NAD č.: 1551
AP č.: 443

Mgr. Radka Kinkorová
Horšovský Týn 2016

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií.....	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury.....	6

Přílohy

Seznam použitých zkratek	7
--------------------------------	---

Inventární seznam.....	8
------------------------	---

I. Vývoj původce archiválií

Cechy vznikaly postupně pravděpodobně z řemeslnických bratrstev, která měla původně především náboženský charakter. Později se řemeslníci sdružovali v korporacích, které měly svým členům zajistit vzájemnou podporu a poskytnout možnost snáze se ubránit konkurenci. Uzavřené skupiny řemeslníků usilovaly o odbytový monopol na městském trhu, organizovaly společný nákup surovin, určovaly okolnosti přijetí mistrů do cechu, stanovovaly podmínky učení a vyučení, omezovaly výrobu určovaným množstvím výrobků a kontrolovaly jakost a sortiment produktů. Kromě náboženského účelu a hájení vlastních ekonomických zájmů plnily cechy také důležitou roli společenskou a sociální, v případě nouze přispívaly na zchudlé a nemocné mistry a tovaryše a měly rovněž povinnost postarat se o vdovy a sirotky po zemřelých mistrech.

Postupně se rozvinula i pevná podoba cechovní organizace, v jejímž čele stál cechmistr spolu se staršími, kteří dbali na dodržování zásad stanovených ve statutech neboli artikulích. Ty určovaly pravidla fungování cechu, obsahovaly normy pro provozování řemesla a zachování kvality výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnického dorostu a rovněž zahrnovaly normativ dobrých mravů.

Pivo si zpočátku měšťané vařili každý sám podomácku. Vařit pivo mohl každý měšťan, pokud město disponovalo právem várečným. Ve 13.–15. století se postupně rozvíjela technologie, produkce piva se stávala náročnější, soustředila se do společných pivovarů a vytvořila se potřeba specializovaných řemeslníků. Měšťané pak ve svém domě pivo pouze šenkovali. Výroba sladu (tj. část procesu výroby piva) se stala doménou sladovníků, jejichž cech patřil v Domažlicích pravděpodobně k těm nejstarším.

V domažlické knize snešení se objevuje údaj o tom, že domažlickým sladovníkům udělil jejich artikule Vladislav Jagellonský.¹ Lze ale uvažovat i o tom, že ve skutečnosti získal domažlický cech artikule později, ale jednalo se o artikule propůjčené domažlickým sladovníkům jiným cechem, snad pražskými sladovníky, kteří disponovali Vladislavovými regulemi z roku 1477.² Král Vladislav Jagellonský rozhodl stejně jako kdysi Václav, že vaření piva nenáleží do sféry řemesel, ale představuje obchod, a dále že každý může svůj dům používat jako provozovnu. Měšťané, kteří byli nositeli varného práva, ale nevyučili se sladovnickému řemeslu, si museli sladovníky cechu najímat. Takový sladovník u jednoho měšťana nemohl připravovat slad pro jiného, mohl si však sladovnu pronajmout a v tom případě mohl slad uvařit komukoliv. Ještě v roce 1477 tedy nemusel mít měšťan k právu várečnému sladovnu ve vlastním domě. Rovněž šenkování piva podléhalo jistým pravidlům.³

Z uvařeného piva měšťané odváděli poplatky, tzv. pánevné. To netvořilo nijak závratný podíl na hospodaření města. Oproti příjmu z vlastního městského vaření bílého piva představovalo nepodstatnou část příjmu.⁴ Podnikání města v oboru pivovarnictví bylo poměrně rozvinuté,⁵ ve městě je v první polovině 16. století doloženo pět pivovarů a dům v blízkosti radnice, který pravděpodobně sloužil jako sklad hotového piva.⁶ Z příjmů

¹ Státní okresní archiv Domažlice (dále SOkA Domažlice), Archiv města Domažlice (dále AM Domažlice), kniha snešení (1487) 1521–1657, sign. A1, fol. 396^r, neinv.

² Tyto artikule byly uděleny pro pražské sladovníky, v obou Městech pražských vznikly sladovnické cechy v roce 1456, srov. WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906, s. 909.

³ SOkA Domažlice, AM Domažlice, kniha smluv přátelských 1517–1565, sign. C1, fol. 105^v, neinv.

⁴ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. Hospodářství města Domažlic v první polovině 16. století, ČSPS LXIV., 1956, s. 49.

⁵ Domažlická piva se vyvážela i za hranice českých zemí, v bavorském Chamu byl pro ně zřízen zvláštní sklad. (Srov. MUŽÍK, Petr. *Městské knihy, kancelář a správa v Domažlicích v první polovině 16. století*. Nepublikovaná diplomová práce, 1971, s. 88).

⁶ Tamtéž.

z pivovarnického podnikání mohly Domažlice půjčovat i králi.⁷ Dozor nad pivní produkcí přebírali tzv. úředníci nad bílým pivem, část výrobního procesu kontrolovali tzv. úředníci piva bílého mláta a z počátku 17. století je zachycena zmínka i o úředníku, který spravuje sudy v panském domě.

Před koncem roku 1589 se domažlická městská rada usnesla na znění podrobného řádu vaření piva.⁸ Toto nařízení platilo do listopadu 1622, kdy městská rada pozměnila tu část, která stanovovala výši odměn pro mistry pivovarníky. K tomu lze podotknout, že popud ke zvýšení platu vyšel pochopitelně od výrobců piva.⁹ Ti mohli uplatňovat určitý vliv na rozhodování městské rady, neboť již v roce 1611 na sv. Jiří půjčil sladovnický cech městské radě 1600 kop grošů míšenských, pravděpodobně na úhradu škod spojených s vpádem Pasovských.¹⁰

Sladovnický cech patřil k těm majetnějším cechovním korporacím, nebyl-li zcela nejbohatší, jak naznačuje výše příspěvků zaslaných v roce 1618 na pohořelé v Horažďovicích, kdy cech uvolnil 4 kopy, dokonce více než řezníci.¹¹ Slušné příjmy zaručoval odbyt piva rozvinutý v širokém okolí Domažlic, byť byl mnohdy do jisté míry vynucený.¹² Z města Domažlice odebíralo pivo 35 krčem rozestých od Šitboře a Nového Kramolína po Sv. Kateřinu a Chudenín.¹³

Suroviny na výrobu piva se pěstovaly v blízkém okolí a v Domažlicích samých, jak dokazují zprávy o chmelnicích.¹⁴

Z dosud známých údajů však nevyplývá, kdy cech sladovníků v Domažlicích ukončil svoji činnost. V soupisu cechmistrů a jiných spolků z roku 1657 je existence sladovnického cechu ještě doložena. V čele cechu tehdy stáli tři cechmistři, což svědčí o významnosti cechu, neboť kromě řeznického cechu ostatní cechovní korporace zastupovali pouze dva představení. Cechmistři bývali voleni na cechovních shromážděních a potvrzování městskou radou, již skládali přísahu. Cech měl svoji samosprávu, ale zároveň byl podřízen městské radě.

Při přísaze představených cechů v roce 1770 však již sladovníci nejsou zaznamenáni.¹⁵

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Informace o předání typáře do archivu, popř. o předchozím uložení bohužel nejsou k dispozici. Spis o fondu obsahuje pouze evidenční listy NAD a vyplněné formuláře ke generálním inventurám. Nikde se však neobjevují údaje o převzetí pečetidla do archivu.

V době existence cechů byla registratura a insignie cechů ukládány v cechovní truhle, kterou obvykle ve svém domě uchovával představený cech. Můžeme se jen domnívat, že takto bylo uloženo i pečetidlo domažlického cechu sladovníků.

⁷ V roce 1492 jim za to král Vladislav poděkoval a slíbil za sebe a své následovníky, že již nebude vymáhat takovou pomoc. Viz SOKA Domažlice, AM Domažlice, listina krále Vladislava z 12. 3. 1492, neinv.

⁸ SOKA Domažlice, AM Domažlice, kniha snešení (1487) 1521–1657, sign. A1, fol. 404 a dále.

⁹ SOKA Domažlice, AM Domažlice, pivovarníci žádají zvýšení platu, list z 8. srpna 1622, č. kat. 1317, stará sign. R II 44.

¹⁰ SOKA Domažlice, AM Domažlice, dohoda města Domažlice s cechem sladovníků z 24. dubna 1611, kat. č. 1290, stará sign. R II 17, N 12.

¹¹ SOKA Domažlice, AM Domažlice, kniha snešení (1487) 1521–1657, sign. A1, fol. 121^r.

¹² Příkladem mohou být spory Domažlic a pivoňského kláštera, který byl od Rudolfa II. odkázán na odběr domažlického piva (rok 1599) SOKA Domažlice, AM Domažlice, spisy v kartonu č. 7.

¹³ SOKA Domažlice, AM Domažlice, kniha snešení (1487) 1521–1657, sign. A1, fol. 404^r.

¹⁴ Uvádí je např. Karel Hájek (Muzeum Chodsko, pozůstalost Karla Hájka) ve svém pojednání O pivovarnictví, v roce 1741 o založení chmelnice, dále k roku 1652 zmiňuje obecní chmelnici a odkazuje na Liber Vakianus fol. 4 (SOKA Domažlice, AM Domažlice).

¹⁵ V archivním fondu AM Domažlice se pro období, do kterého prozatím odhaduji ukončení činnosti sladovnického cechu, zachovala mezerovitá řada radních manuálů, v nichž by teoreticky bylo možné dohledat údaj o zrušení cechu.

Později bylo uloženo v domažlickém muzeu, jak o tom svědčí zevrubný popis jeho sbírek v publikaci *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese domažlickém*.¹⁶

O písemné agendě cechu sladovníků v Domažlicích není nic známo, lze předpokládat, že je ztracená.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Časové rozmezí archivního fondu Cech sladovníků Domažlice, jenž obsahuje pouze jedinou evidenční jednotku – typář, je [1500]–[1600] a bylo stanoveno odhadem na základě podoby pečetního pole pečetidla.

Opis v pečetním poli typáře je v češtině. Fyzický stav typáře je dobrý.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

V archivním fondu Cech sladovníků Domažlice se nachází pouze pečetidlo cechu. To patří k nejstarším cechovním pečetidlům uloženým ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně.

K poznání historie domažlického sladovnického cechu bude nutné prostudovat materiály uložené v dalších archivních fondech, především v archivním fondu Archiv města Domažlice.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech sladovníků Domažlice uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 14. července 2016

Radka Kinkorová

¹⁶ VANĚK, Ferdinand – HOSTAŠ, Karel. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese domažlickém*. Praha : Nákladem archeologické komise při české akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902, s. 29.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Domažlice, Archiv města Domažlice.

Literatura

BĚLOHLÁVEK, Miloslav. Hospodářství města Domažlic v první polovině 16. století, *Časopis Společnosti přátel starožitností* LXIV., 1956, s. 46–56.

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

MUŽÍK, Petr. *Městské knihy, kancelář a správa v Domažlicích v první polovině 16. století*. Nepublikovaná diplomová práce, 1971.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách*. Praha : Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

VANĚK, Ferdinand – HOSTAŠ, Karel. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese domažlickém*. Praha : Nákladem archeologické komise při české akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902.

Seznam použitých zkratek

AM	archiv města
AP	archivní pomůcka
EL	evidenční list
eid. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
kat. č.	katalogové číslo
NAD	Národní archivní dědictví
pec	pečetidlo
SOkA	státní okresní archiv

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
---------	-------	---------------	----------------

I. Typáře

1	Pečetidlo, bronzový kotouč o průměru 45 mm, přiletovaný na železné držadlo, celková výška 56 mm. V pečetním poli je zobrazen patron sladovnického řemesla sv. Václav s praporcem, po stranách se dvěma limpami. Pečetní pole lemováno linkou. Opis minuskulou mezi dvěma linkami: •peczet+sladownikow**mesta**domazlicz**•	[1500]–[1600]	pec1

Název archivní pomůcky:	Cech sladovníků Domažlice
Značka archivního fondu:	Cech slad. Domažlice
Časové rozmezí:	[1500]–[1600]
Počet evidenčních jednotek:	1 (1 pečetidlo)
Počet inventárních jednotek:	1
Rozsah v bm:	0,05
Stav ke dni:	14. 7. 2016
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	10
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 14. 7. 2016 čj. SOAP/010-0560/2016